

נבואה ומקדש

האם בניין המקדש תלוי בהוראה נבואית?

מבוא

מתנגדי הקמת המקדש - יש לחכות להוראה נבואית

אחת הטענות המרכזיות של מתנגדי הפעילות סביב העלייה להר הבית וחיודוש עבודת הקרבנות ובניין המקדש השלישי, היא, שאין לנו לפעול בנושאי המקדש בלי שנקבל הוראה שמיימית-נבואית. ולהבדיל מכל ענייני הגאולה, שבהם מצווים אנו לפעול עם אל, באתערותא דלתתא - בענייני המקדש איננו מתערבים, עד שישוב ויזרח אור הנבואה, ויתן לנו את האות לבניין המקדש.

נושא המאמר - חיודוש הנבואה אינ מעכב את בניין המקדש

במאמר זה ננסה, בעזרת ה' יתברך, לברר סוגיה זו, ולהוכיח כי בניין המקדש אינו תלוי בחיודוש הנבואה, ורשאים אנו, וממילא מחוייבים אנו, לבנות את המקדש ואת המזבח גם בלא הוראת נביא.

דרוש על פי נביא

לשכנו תדרשו

בתחילת פרשה ראה (דברים יב, ה-ז), לפני כניסת עם-ישראל לארצו, מצוה אותם משה רבינו על בניין בית המקדש:

כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל שְׁבִטֵיכֶם לְשׁוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם לְשַׁכְּנוֹ תִּדְרְשׁוּ וּבֵאתֶם שָׁמָּה: וְהִבַּאתֶם שָׁמָּה עֲלֵתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעֲשֵׂרֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יְדֵכֶם וְנִדְבָרֵיכֶם וְנִדְבָתֵיכֶם וְכֹלֹת בְּקֻרְכֶם וְצֹאנְכֶם: וְאָכַלְתֶּם שָׁם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם בְּכָל מִשְׁלַח יְדֵכֶם אֹתָם וּבֵתֵיכֶם אֲשֶׁר בְּרַכָּה ה' אֱלֹהֵיךָ:

ספרי - דרוש ע"פ נביא

ודרשו בספרי (דברים סב,ה):

כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטיכם - **דרוש על פי נביא**. יכול תמתין עד שיאמר לך נביא? תלמוד לומר: לשכנו תדרשו ובאת שמה, **דרוש ומצוא, ואחר כך יאמר לך נביא**.

וכן אתה מוצא בדוד שנאמר (תהלים קלב א-ה) זְכוֹר ה' לְדָוֹד אֵת כָּל עֲנֹתָיו אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לֵה' נְדָר לְאֲבִיר יַעֲקֹב אִם אָבָא בְּאֶהָל בֵּיתִי אִם אֶעֱלֶה עַל עֵרֶשׁ יִצְוֵעִי אִם אֶתֵּן שְׁנֵת לְעֵינַי (וגו') עַד אֶמְצָא מְקוֹם לֵה' מְשֻׁכָּנוֹת לְאֲבִיר יַעֲקֹב. **מנין שלא עשה אלא על פי נביא?** שנאמר (ש"ב כד יח) וַיָּבֵא גֹד אֶל דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר לוֹ עֲלֶה הָקֵם לֵה' מִזְבֵּחַ בְּגֵרֶן אֲרוֹנֵה הַיְבֹסִי, ואומר (דה"ב ג, א): וַיַּחַל שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת אֶת בַּיִת ה' בִּירוּשָׁלַם בְּהַר הַמְּוֹרֵה אֲשֶׁר נִרְאָה לְדָוִד אָבִיהוּ (אֲשֶׁר הָכִין בְּמִקְוֹם דָּוִד בְּגֵרֶן אֲרוֹן הַיְבֹסִי).

הרב אבינר - אין לבנות המקדש ללא הוראת נביא

ומדברי הספרי הללו ביקש הרב שלמה אבינר, במאמרו "בית המקדש והר הבית במהלך גאולתנו" (עיטורי כהנים, 238, אב התשס"ד, עמ' 11), להוכיח שאין לבנות את בית המקדש עד שלא מקבלים הוראה מפורשת מפי נביא. וזו לשונו:

הרב"ב על הפסוק "לשכנו תדרשו ובאת שמה" מעתיק את דברי הספרי... לא נלך בדרך קיצונית של המתנה בטלנית לנביא שיבוא ויסדר לנו את הכל, וגם לא קיצוניות הפוכה של ריצה לבנות. לא כן. "דרוש ומצא". עליך לחפש, לדרוש, לעיין, ללמוד מסכת זבחים וסדר קדשים. גם עליך לשכנע את השלטון שלא ימסרו בידי הגויים אף חלק מארץ ישראל, בודאי לא את הר הבית. למד והתכונן, אבל אל תעשה דבר לפני שיאמר לך נביא.

הספרי מביא דוגמא לכך. נכון שדוד המלך דרש, חיפש, למד תכניות בית המקדש יחד עם שמואל הנביא, קנה את השדה מיד היבوسی, אבל הוא לא ניגש לעשות מעשה בלי ציווי נביא, חס וחלילה.

הספרי דיבר רק על מציאת מקום המזבח בפעם הראשונה

ברם, אם נתבונן בדברי הספרי נראה שלא נאמר שם שכל ענייני המקדש והמזבח צריכים להיעשות רק ע"פ הוראת נביא, וכל שמדובר בספרי הוא לגבי מציאת מקום המזבח שלא פורש בתורה. כלומר, התורה צייתה אותנו לדרוש ולחפש

מהו המקום אשר יבחר ה', כדי לבנות שם את המקדש, ועל זה אמר הספרי שיש לדרוש ולמצוא, אך אין לבנות בפועל עד שהנביא יאשר שאכן זהו המקום אשר בחר ה'. וזהו שנקט הספרי בלשון "דרוש ומצוא, ואח"כ יאמר לך נביא".

וכן מבואר מהמשך דברי המדרש, לגבי דוד המלך ע"ה, שנדר שלא יתן שינה לעיניו "עד אמצא מקום לה", ואף אחר שמצא לא עשה אלא ע"פ גד הנביא, שאמר לו להקים את המזבח "בגורן ארונה היבوسی". וזהו שסיים המדרש, ששלמה המלך ע"ה בנה את בית ה' בירושלים "בהר המוריה, אשר נראה לדוד אביהו, אשר הכין במקום דויד בגורן ארנן היבوسی". הרי לנו שכל הדגשת המדרש היא על עצם מציאת המקום, ושבענין זה יש לחכות להוראת נביא²¹.

כן מבואר בגמרא

וכן מבואר בגמרא בזבחים (דף ט:) שכל עיקר עיסוקו של דוד המלך, ואשר עליו הדיר שינה מעיניו, היה למצוא את המקום אשר יבחר ה'. וכך אמרו:

דרש רבא, מאי דכתיב (ש"א ט) וילך דוד ושמאל וישבו בנויות ברמה, וכי מה ענין נויות אצל רמה? אלא שהיו יושבין ברמה ועוסקין בנויו של עולם. אמרי, כתיב (דברים ז') ה אל המקום, מלמד שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל, וארץ ישראל גבוהה מכל ארצות, **לא הוּו ידעני דוכתיה היכא** (לא היו יודעים היכן מקומו). אייתו ספר יהושע... אמרי ש"מ הכא הוא מקומו... ועל דבר זה נתקנא דואג האדומי בדוד, כדכתיב (תהלים סט) כי קנאת ביתך אכלתני. וכתיב (תהלים קלב) זכור ה' לדוד את כל ענותו אשר נשבע לה' וגו' אם אבא באהל ביתי אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה **עד אמצא מקום לה'** וגו'...

ופירש רש"י:

נויו של עולם - **למצוא מקום** לבית הבחירה מן התורה.

וכל זה שייך רק לגבי בניין הבית הראשון, לפי שעד אז טרם ידענו מהו המקום אשר בחר ה', אך מכאן ואילך כבר נודע הדבר, ושוב אין צריכים הוראת נביא. ובודאי אין ללמוד מהספרי, שעל כל ענין וענין צריך לחכות להוראת נביא.

21. וכן מתבאר גם מהמשך דברי המדרש שם, שדן בתחומו של איזה שבט היה בנוי המקדש.

כן כתבו מפרשי הספרי

וכן הבינו רבינו הלל ב"ר אליקים מארץ יון, מרבותינו הראשונים, בפירושו לספרי, שדברי הספרי נאמרו בהקשר למציאת מקום המקדש:

דרוש על פי נביא – **באיזו השבט ובאיזה מקום תבנה בית המקדש**. ומנין שלא תעשה אלא על ידי נביא, שנאמר ויבא גד החוזה – **דאע"ג דמצא מקום בית המקדש**, שלא עשה אלא על פי נביא.

ואומר ויחל שלמה וכו' – **באותו מקום** שאמר לו גד החוזה, התם בנה בית המקדש.

וכן עולה מדברי הנצי"ב בפירושו "עמק הנצי"ב" על הספרי:

דרוש ומצוא – תדרשו, משמע שתמצאו מכח דרשות הפסוקים **את מקומו**, ומן השמים יבררו אם האמת כן... ויחל שלמה וגו' – וסיפיה דקרא בגורן ארונה היבוס, אלמא **דלשם** נראה לו שיבנה הביהמ"ק.

כן מבואר בדברי גדולי האחרונים

וכן הבינו אחרונים רבים בפירוש דברי הספרי, ונביא אחדים מהם. כך, למשל, מתבאר מדברי הגרי"ז, שביאר שדרישת דוד אחר מקום המזבח הייתה בעקבות הדין המבואר בספרי הנ"ל. וזו לשונו (חידושי הגרי"ז החדשים, סי' מ"א):

תהלים (קלב, א-ב) זכור ה' לדוד את כל ענותו, אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב, אם אבוא באהל ביתי וכו', עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב. והנה צ"ב מה היה צריך **לחפש מקום לבית המקדש**, ומה הועיל חיפוש זה אחרי אשר בעיני **בחירת המקום ע"פ נביא** וכדכתיב אל המקום אשר יבחר ה', והיינו ע"י נביא. (ועיין זבחים נד ע"ב וצ"ע כ"ל).

אמנם הדברים מפורשים **בספרי** פרשת ראה פיסקא י' כי אל המקום אשר יבחר ה' וכו' דרוש עפ"י נביא... יעו"ש. ועכ"פ מבורר כאן דאף דהייתה **בחירת מקום המקדש** על ידי נביא מ"מ דין הוא דקודם ידרשו לבד **את המקום**.

ומבואר מדבריו, כנ"ל, שכל דברי הספרי נאמרו בענין מציאת ובחירת מקום המזבח.

וכן כתב ר' אליעזר יהודא ולדינברג בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י, סי' ה'), ומצרף לכך את דעת המלבי"ם והתכלת מרדכי, ומוסיף כדברינו שלפי זה, אחר שנמצא המקום בימי דוד, כבר לא שייכים דברי הספרי. וכך כתב:

המצוה האמורה בספרי לדרישה הוא אודות מציאת המקום הנבחר. וכך מבאר המלבי"ם שם דז"ש דרוש ומצוא, לומר להם שלא יגלה ה' סודו ע"י נביאיו **להודיעם מקום הנבחר** רק אם ישתדלו בזה וידרשו אחריו ואז יערה עליהם רוח ממרומים אחר ההכנה הראויה ע"ש.

וא"כ מאז שנתגלה המקום לדוד ע"י גד החוזה לא שייך יותר מצוה זאת של דרוש ומצוא, דהרי יודעים אנו כבר את המקום המיועד בכללותו...

וכך ראיתי בספר תכלת מרדכי על הרמב"ן עה"ת (דברים טז, ט), שכותב לבאר דהזמן המקום אשר יבחר הותחל מיום שישבו דוד ושמואל בניות ברמה ודרשו מקומו של בהמ"ק כדאיתא בזבחים נ"ד, ומיום שבא גד אליו וציוהו לעשות מזבח בגורן ארונה היבוסי **נתקיימה גם בחירת המקום על פי נביא ד'**, כדאיתא בספרי דרוש מעצמך ואח"כ יאמר לך נביא וכו', ועל כן מאתה שעה כבר נתקיים **מקום אשר יבחר** וכו' עיי"ש.

כן נראה מדברי הרמב"ן

והרמב"ן כתב בביאור הפסוק הנזכר (דברים יב, ה):

וטעם לשכנו תדרשו - שתלכו לו מארץ מרחקים ותשאלו **אנה דרך בית השם**, ותאמרו איש אל רעהו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב (ישעיה ב ג), כלשון ציון **ישאלו דרך** הנה פניהם (ירמיה נה). ובספרי (ראה ח), תדרשו, דרוש על פי הנביא, יכול תמתין עד שיאמר לך נביא, ת"ל לשכנו תדרשו ובאת שמה, דרוש **ומצא** ואח"כ יאמר לך נביא, וכן אתה מוצא בדוד וכו'.

וגם מדבריו נראה שכל דרשת הספרי עוסקת בענין מציאת המקום, שהרי הקדים להביא פסוקים שבהם העולים לציון שואלים "אנה דרך בית ה'", "ישאלו דרך", ואח"כ העתיק דברי הספרי והדגיש את לשון המדרש "דרוש ומצא".

בניין ציון - הספרי לא דיבר רק על מציאת המקום

ואולם בשו"ת בניין ציון (לבעל ה"ערוך לנר", סי' א') כתב שא"א לפרש שדברי הספרי נאמרו רק בענין מציאת המקום, שהרי גם אחר שידע דוד את מקום המקדש, לא בנה אותו עד שקיבל הוראה מגד הנביא. ובלשונו:

זה לשון הספרי... הרי בפירוש אע"פ דיליף מקרא לשכנו תדרשו שלא נמתין על נביא לעלות לירושלים ולבקש מקום המקדש כמו שעשה דוד, עכ"ז אסור להקריב אלא על פי נביא, כדיליף מדוד שלא הקריב אפילו במזבח עד שבא גד

החוזה ואמר לו עלה והקם לה' מזבח, וכמו שכתב הספרי בפירושו שלא תעשה אלא על פי הנביא.

והנה בתחלה עלה בדעתי שאולי יש לחלק שזה דוקא בעוד שלא נודע מקום המזבח לדוד לא הותר לו להקריב רק ע"פ נביא, אבל מאחר שנודע, מאז מותר להקריב גם שלא על פי נביא.

אמנם ראיתי שזה אינו, שהרי דוד ידע מאז שישב עם שמואל בניות ברמה כל מקומות בניין הבית כאשר מיד ד' עליו השכיל, וכן אמרין סוכה (דף נ"א) כשכרה דוד שיתין קפא תהומא²²... וא"כ כבר ידע דוד מכוון מקום המזבח, ואעפ"כ לא הותר לו להקריב רק על פי נביא.

דחיית הראיה, ותמיהה על דברי הבניין ציון

אמנם לכאורה ראייתו אינה מובנת, שאע"פ שידע דוד את מקום המזבח ע"פ דרישתו ולימודו עם שמואל הנביא, מ"מ עדיין לא נודע לו הדבר בהוראה נבואית, ובדיוק על זה אמר הספרי שאין להחליט בודאות על מקום המזבח עד שיאמר הנביא²³. ואע"פ ששמואל היה נביא, מ"מ לא נודע לו בנבואה על מקום המזבח, ולא עסק עם דוד בנויו של עולם ובמציאת מקום המזבח אלא בתור חכם, ולא בתורת נביא.

ותימה על הבניין ציון שציטט את הספרי בצורה חלקית, וכתב שדוד "לא הקריב אפילו במזבח עד שבא גד החוזה ואמר לו עלה והקם לה' מזבח", שמלשון חלקית זו משמע שהציווי של גד החוזה היה על עצם הקמת המזבח, בעוד לשון הספרי היא (כלשון הפסוק): "ויבוא גד אל דוד ביום ההוא ויאמר לו עלה הקם לה' מזבח בגורן ארונה היבوسی", ומבואר שעיקר הציווי היה על מקום המזבח,

---

22. ועיין רש"י על מס' מכות (יא.): "יש תימה בדבר (פי'), לומר שדוד כרה את השיתין בימי אחיתופל), שהרי לא קנה דוד את הגורן מארונה היבوسی עד מעשה הדסתה שהייתה לאחר מיתת אחיתופל ג' שנים. ולפי דברים הללו צריכין אנו לומר, שאע"פ שלא קנה הגורן **יודע היה מנעוריו**, מיום שנמשח וישבו הוא ושמואל בניות ברמה ובדקו בספר יהושע **ומצאו מקום לבית המקדש**, כדכתיב עד אמצא מקום וגו' וכדדרשינן ליה בזבחים באיזהו מקומן (דף נד), וחפר היסודות ברשותו".

23. ועיין בדברי הרד"ק (ש"ב ז, א), שגם אחר מלחמותיו של דוד, כשהיה יושב בביתו, ביקש מנתן הנביא שיורה לו בנבואה מהו מקום המקדש. ובלשונו: "כי ישב המלך בביתו - שלא היה צריך לצאת למלחמה, כמו שאמר וה' הניח לו, אז חשב לבנות בית המקדש, כי מצוה היה על ישראל לבנות בית המקדש אחר שינחו מן המלחמות, שנאמר והניח לכם מכל אויביכם מסביב וגו' והיה המקום אשר יבחר וגו' לשכנו תדרשו, ועל המלך מוטל לעשות ולצוות את ישראל לעשות. לפיכך ויאמר המלך אל נתן הנביא, כלומר שישאל את פי ה' על בניין הבית ובאיזה מקום יבנה...".

בגורן ארונה היבוס, ולא על עצם הקמת המזבח. וכפי שהוכחנו לעיל, כך עולה מהקשר הדברים בספרי.

שלושה נביאים עלו עמהם מן הגולה

הגמרא בזבחים – הנביא העיד על מקום המזבח

הגמרא בזבחים (סב.) דנה כיצד ידעו עולי בית שני מהו מקום המזבח, וכך אמרה:

בשלמא בית מינכרא צורתו (רש"י: נשאר בו יסודות החומה, והיה ידוע היכן ההיכל והיכן העזרה), אלא מזבח מנא ידעי (היכן מקומו)? אמר רבי אלעזר: ראו מזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו. ור' יצחק נפחא אמר: אפרו של יצחק ראו שמונח באותו מקום. ור' שמואל בר נחמני אמר: מכל הבית כולו הריחו ריח קטרת, משם הריחו ריח אברים.

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: שלושה נביאים (חגי, זכריה ומלאכי) עלו עמהם מן הגולה, אחד שהעיד להם על המזבח (שאפשר להוסיף עליו עד 60 אמה), ואחד שהעיד להם על מקום המזבח, ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית.

במתניתא תנא, ר"א בן יעקב אומר: שלושה נביאים עלו עמהן מן הגולה, אחד שהעיד להם על המזבח ועל מקום המזבח, ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית, ואחד שהעיד להם על התורה שתכתב אשורית.

הרב אבינר – מכאן שאין לבנות מזבח ללא הוראת נביא

וגם מגמרא זו רצה הרב אבינר (שם, עמ' 12) ללמוד שכל צעד ושעל שקשור למקדש ולמזבח לא נעשה אלא ע"פ הוראה נבואית:

חז"ל מדגישים: "שלושה נביאים עלו עמהם מן הגולה, אחד שהעיד להם המזבח, ואחד שהעיד להם על מקום המזבח, ואחד שהעיד להם שמקריבין אע"פ שאין בית". כל צעד ושעל המקדש נעשה על פי הוראה נבואית.

הנביא העיד על מקום המזבח, ולא על עצם בנייתו

ואולם לכאורה א"א להוכיח משם שצריך לחכות להוראת נביא כדי לבנות את המקדש והמזבח. שכל שאמרו בגמרא הוא, שבימי בית שני לא ידעו מהו מקום

המזבח, ורק הנביאים גילו להם את מקומו. ומשמע שאם היו יודעים את מקום המזבח גם בלא הוראת נביא, היו רשאים לבנותו מיד, בלי לחכות לנביא שיוורה להם לבנותו. וכן מבואר ממה שנקטה הגמרא בלשון "אחד שהעיד להם על מקום המזבח", שכל שהעיד הנביא הוא על מקום המזבח, אך הוא לא הוצרך להורות על עצם בניית המזבח.

משאר הדעות בגמרא מוכח שאין צורך בהוראה נבואית

ואדרבא, מן הדעות האחרות בגמרא, שאנשי בית שני זיהו את מקום המזבח בדרכים אחרות, שלא ע"פ נביא, וכגון שראו את מיכאל מקריב על המזבח, או את אפרו של יצחק, או שהריחו ריח של איברים, נמצא שלא הייתה כלל הוראת נביא בבניין המזבח, ומבואר שאין זה מעכב כלל.

הנביאים העידו בתור חכמים, ולא ע"פ נבואה

ומעבר לזה, נראה שהנביאים לא העידו על מקום המזבח ועל שאר ההלכות ע"פ הוראה נבואית, אלא בתור תלמידי חכמים מעבירי המסורת. כן נראה ממה שבחרה הגמרא בלשון "שהעיד", ולא כתבה "שניבא", ומשמע שלא בתורת נבואה דיברו אלא בתורת עדות והעברת השמועה והמסורת. ואם כן, אין שום ראיה שצריך הוראה נבואית כדי לבנות את המקדש.

כן כתב החיד"א

אחר כותבי זאת, ששתי למצוא מפורש כן בדברי שני גדולי עולם, הלא המה מרן החיד"א זצ"ל והגאון ר' עובדיה הדאיה זצ"ל. דהנה בספר "ברכי יוסף" להחיד"א ז"ל (או"ח, סי' ל"ב ס"ק ד) הביא דברי מהר"ם בן חביב (תוספת יום הכפורים, יומא עה. ד"ה תניא) שכתב לחדש, דהא דאמרינן דאין הנביא רשאי לחדש דבר בתורה הוא אפילו כשיש לפנינו ספק במציאות, כגון ספק בן שבעה לראשון וכיוצ"ב. וביקש החיד"א ז"ל להביא סיוע לדבריו מהסוגיה הנ"ל בזבחים, וזו לשונו:

...וכן משמע קצת מדאמרינן בזבחים דף ס"ב, שלשה נביאים עלו עמהם מהגולה אחד העיד על המזבח ואחד העיד על מקום המזבח ואחד העיד שמקריבין אעפ"י שאין בית, דהרי אף דשלשה אלה מציאות, דגם מאי דמקריבין אף שאין בית, היינו דכך הלכה רווחת, והכי גמיר לה, מ"מ דייק הש"ס למנקט בכולהו לשון העיד, ולהורות נתן דאמטו להכי העד העיד בנו אהניא לן אסדהתיה, ואולם אי צופים אמרום בנבואה, הגם דהוי מציאות, לא בשמים היא, ולא צייתין.

ורצונו לומר, שהגמרא דייקה לנקוט לשון "העיד" ולא לשון "ניבא", לומר שהטעם שאפשר היה לסמוך על דברי הנביאים היה משום שלא נאמרו בתורת נבואה אלא בתורת עדות, דאילו אם היו נאמרים כנבואה לא היינו שומעים להם, אף שלפנינו יש ספק במציאות.

ובהמשך דבריו, חלק והיקשה על דברי מהר"ם בן חביב, והעלה שבספק במציאות אפשר לסמוך על דברי נבואה. וכתב שדברי הגמרא בזבחים אינם סותרים כלל זה, משום שאכן גם אם היו אומרים דברים בתורת נבואה היינו שומעים להם, אלא שמצד האמת לא כך היה הדבר, דלא אמרו אלא בתורת עדות, ולא הוצרכו להתנבא. ובלשונו:

אמנם לקושטא דמילתא דברי מהר"ם ן' חביב והרב בני דוד, דסברי דאף בספק מציאות אין נביא רשאי להעמידנו גופא דעובדא היכי הוה, מדעתי כי קשים...

והיה דפרק קדשי קדשים דתלתא נביאי מעידין מן המכירין ולא נחתי אלא לאסהודי, לא תברא כל עיקר, דמאחר דידיעי סהדותא שפיר, נאה לאסהודי כהלכת גוברין, ובמתניתא תנא קושטא דמילתא.

נמצא, שגם למסקנה מוחלט הדבר בדעתו, שהנביאים הללו לא התנבאו על מקום המזבח, אלא דיברו רק בתורת עדות. ונמצאנו למדים, שאין חובה הלכתית לחכות להוראת נביא בדרך נבואה.

כן כתב הרב עובדיה הדאיה זצ"ל

ובשו"ת ישכיל עבדי להגאון ר' עובדיה הדאיה זצ"ל (ח"ב, קו"א, יו"ד, ס"ב), העיר למרן הראי"ה קוק זצ"ל, שאין להביא ראיה מהגמרא בזבחים לדין אין נביא רשאי לחדש דבר, משום שהנביאים לא העידו שם בתורת נבואה, אלא בגדר העברת מסורת, וכנ"ל. וכך כתב:

ואמנם בעיקר הדבר, אחרי בקשת הסליחה הראויה, מעיקרא לא קשיא, דהנה שם בזבחים דק"ז ע"ב איתא אר"י שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית ע"ש. ומועתה הוא הדבר עצמו, י"ל באותה עדות של הנביא, דהיינו דכך קיבל הלכה מרבותיו דמקריבין אע"פ שאין בית, אך לא שהייתה העדות ע"פ נבואה מן השמים דהוגד לו דכך היא ההלכה.

וכן מדויק הלשון שבכולם נקט 'שהעיד', והוא על דרך כל אותם העדויות שנשנו במסכת עדיות. והשתא דאתינן להכי, הוא הדבר עצמו, י"ל באותם העדויות שהעידו

על המזבח ומקום המזבח, דהיינו שהעידו בעדות ראייה ושמיעה ששם הוא מקום המזבח, אך **לא שהוגד להם כן בדרך נבואה**, דאם איתא לא הול"ל בלשון עדות אלא בלשון הגדה... ומעתה אין זה ענין לההיא דאין נביא רשאי וכו', וכמובן.

מצאנו אם כן, לשני גדולי עולם, שכתבו כדברינו, שעולי בבל לא הוזקו להוראת נביא כדי לבנות את הבית השני, ושאפשר לבנות את בית המקדש גם בלא הוראה נבואית.

הוראת חגי הנביא

חגי הנביא מעורר לבנות את המקדש

בפרק א' של ספר חגי מעורר הנביא את עולי בבל לבנות את בית המקדש השני:

בשנת שתים לדריוש המלך בחדש הששי ביום אחד לחדש היה דבר ה' ביד חגי הנביא... כה אמר ה' צבאות לאמר העם הזה אמרו לא עת בא עת בית ה' להבנות: ויהי דבר ה' ביד חגי הנביא לאמר: העת לכם אתם לשבת בבתים ספונים והבית הזה חרב... כה אמר ה' צבאות שימו לבבכם על דרכיכם: עלו ההר והבאתם עץ וקנו הבית וארצה בו ואקבדה אמר ה':

ואכן, נבואתו פעלה את פעולתה, ועם ישראל התחיל לעסוק בבניין המקדש:

וישמע זרובבל בן שלתיאל ויהושע בן יהוצדק הכהן הגדול וכל שארית העם בקול ה' אלהיהם ועל דברי חגי הנביא כאשר שלחו ה' אלהיהם ויראו העם מפני ה'... ויער ה' את רוח זרובבל בן שלתיאל פחת יהודה ואת רוח יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול ואת רוח כל שארית העם ויבאו ויעשו מלאכה בבית ה' צבאות אלהיהם:

מתוכחת הנביא עולה שהיו צריכים לבנות גם בלא הוראתו

ומצאנו, אם כן, שעד שלא הורה חגי הנביא, בדבר ה', על בניית המקדש, לא הוחל בבנייתו. ויש שרצו ללמוד מכאן, שכך היא הדרך הראויה, שאין לבנות את המקדש אלא עד שיוורה הנביא.

אולם ברור שאין משם ראייה, שהרי לא מוכח שאסור היה לבנות את המקדש בלא הוראתו. ואדרבא, מלשונו הנוקבת של הנביא, משמע שהעם חטא בהתמהמהו, ולא היה לו לשבת ספון בביתו כשבית המקדש חרב, אלא היו צריכים כולם

לצאת מיידית ולהתגייס למען בניית בית ה'. ולכאורה, חובה לומר כן, שאם נאמר שההלכה מחייבת לחכות להוראת נביא, לא ברור כלל על מה יוצא קצפו של הנביא, ומדוע הוא מוכיחם וקורא להם לשים לבבם על דרכיהם, והלא נהגו ע"פ ההלכה. אלא פשוט וברור, שחטא חטא העם בכך שלא מיהר לבנות את בית המקדש, ולא היה לו לחכות לקריאת הנביא.

כן ביארו פרשני המקרא

וכן כתב הרד"ק בפירושו (חגי א, ב):

כה אמר ה' לאמר - שיאמרו הם (זרובבל ויהושע בן יהוצדק) לעם. ולפי שבטלו צרי יהודה מהם בניין הבית כל השנים שעברו, נואשו העם מבניין הבית, והיו אומרים עדיין לא הגיע עת הבניין, אעפ"י שהיו יודעים ששלמו שבעים שנה לחרבת ירושלם בשנת שתים לדריוש.

והיה להם לדעת כי לא לחנם העלה האל מהגולה, ואעפ"י שלא אמר להם הנביא עדיין, היה להם להחל מעצמם ולהתעורר על הדבר, כי היו רואים כי מעשיהם לא היו באים להם על הנכונה, כמ"ש זרעתם הרבה וגו', והיה להם לדעת כי זה ענשם על שהיו נואשים בבניין הבית. וכשראה האל יתברך שלא היו מתעוררים מעצמם, שלח להם ביד חגי הנביא.

וכן כתב בהמשך (שם, פס' יב)

וישמע זרובבל בן שאלתיאל, בקול ה' אלהיהם - ואף על פי שלא התנבא חגי להם, הדין היה עמם לבנות הבית, כיון שהיו רואים שלא היו מעשיהם באים להם על הנכונה אלא הפך העולם, היה להם לפשפש במעשיהם. וזהו בקול ה' אלהיהם, כי האל צוה בתורה ולא תלכו עמי בקרי, כי בבא עליהם הרעה יבדקו במעשיהם ולא יאמרו כי מקרה הוא. ועוד התעוררו בבניין הבית על דברי חגי הנביא ששלחו האל להם, זהו שאמר ועל דברי חגי הנביא.

וכן כתב ראב"ע (חגי א, יב):

וישמע בקול - שהם חייבים לבנות בית השם, אפילו לא התנבא על כן.

ומבואר, אם כן, שלא די שאין לנו חובה לחכות להוראה נבואית, אלא אדרבא בגדר עוון ייחשב אם נמתין ונשב ספונים בבתינו בחוסר מעש. ורצון ה' הוא שנקום ונפעל, ולא נחכה להוראות שמיימיות.

בימי ר' יהושע בן חנניה

בימי ר' יהושע בן חנניה רצו ישראל לבנות המקדש

ובמדרש בראשית רבה (ט, ד) הביאו חז"ל סיפור מעניין, המתאר נסיון של ר' יהושע בן חנניה ובני דורו לבנות את בית המקדש, בימי מלכות רומי הרשעה:

בימי רבי יהושע בן חנניה גזרה מלכות הרשעה שיבנה בית המקדש. הושיבו פפוס ולוליאנוס טרפיזין מעכו עד אנטוכיא, והיו מספקין לעולי גולה כסף וזהב וכל צרכם. אזלין אלין כותאי ואמריין: ידיע להוי למלכא דהדין קרתא מרדתא תתבנא ושוריא ישתכללון מנדה בלו והלך לא יתנון... ואמר להון מה נעביד וגזרית? אמרין ליה: שלח ואמר להון, או ישנון יתיה מאתריה או יוספון עליה חמש אמין או יפצרון מינייה חמש אמין, מן גרמיהון אינון חזרין בהון²⁴.

והוון קהליא מצתין בהדא בקעתא דבית רמון, כיון דאתון כתיבא שרון בכיין, בעיין לממרד על מלכותא. אמרין יעול חד בר נש חכימא וישדך צבורא. אמרין יעול ר' יהושע בן חנניא דהוא אסכולוסטקיא דאורייתא. עאל ודרש: ארי טרף טרף ועמד עצם בגרונו, אמר כל דאתי מפיך ליה אנא יהיב ליה אגריה, אתא הדין קורא מיצראה דמקוריה אריך, יהיב מקוריה ואפקיה. אמר ליה: הב לי אגרי. א"ל: זיל תהא מלגלג ואומר דעילת לפומא דאריה בשלם ונפקת בשלם²⁵, כך דיינו שנכנסנו לאומה זו בשלום ויצאנו בשלום.

בימי ריב"ח לא הייתה הנבואה שורה

ובימי ר' יהושע בן חנניה, אחר חורבן הבית השני, כבר כלתה הנבואה מזה שנים רבות, ואפילו הכי רצה העם לבנות את המקדש. וברור מדברי המדרש שלא

24. תרגום: הלכו כמה כותים ואמרו: ידוע יהיה למלך, שכאשר זו העיר המורדת תיבנה וחומותיה ישתכללו, "מנדה בלו והלך" – סוגי מיסים – לא יתנו... ואמר להם המלך: מה נעשה, וכבר גזרתי שייבנו. אמרו לו: שלח ואמור להם, או שתשנו את מקומו של המקדש, או שתוסיפו עליו חמש אמות, או שתפתחו ממנו חמש אמות, ומעצמם הם יחזרו בהם.

25. תרגום: והיו כל הקהל מכונסים בבקעת בית רימון, כיון שהגיעו כתבי המלך, בכו, ורצו למרוד במלכות. אמרו: ייכנס אדם חכם וירגיע את הציבור. אמרו: ייכנס ר' יהושע בן חנניה שהוא בעל תורה. נכנס ודרש: ארי טרף טרף ועמד עצם בגרונו, אמר: כל שייכנס ויוציא לי את העצם, אני נותן לו שכרו. בא קורא מצרי שמקורו ארוך, הכניס מקורו והוציא את העצם, אמר לו: תן לי שכרי. אמר לו: לך תהא מלגלג ואומר שנכנסת לפיו של האריה בשלום ויצאת בשלום.

הייתה שם הוראת נביא לבנות, אלא תחילה הייתה גזירה של המלכות הרשעה, ואח"כ רצה העם ביוזמתו למרוד במלכות ולבנות את הבית השלישי.

מדברי המדרש מוכח שהוראת נביא אינה תנאי לבניין המקדש

ואם הלכה היא, שאין לבנות את הבית בלא הוראת נביא, לא היה העם רוצה לבנות, ולא היה צריך ר' יהושע בן חנניה לנחמם במשלי הדיוטות, אלא היה מבאר להם שכל עוד אין הוראת נביא א"א לבנות את המקדש. ומדלא אמר כן, פשוט וברור שהוראת נביא אינה מעכבת, ואינה תנאי לבניין המקדש.

הרב אבינר - הבית לא נחרב, היהודים לא בנו, סמכו על רוח הקדש

והרב אבינר כתב (שם, עמ' 16-15) שאין להוכיח מכאן שמותר לבנות המקדש בלא נבואה, משלושה טעמים:

בית שני לא נחרב כליל אלא נשארו עדיין חומות... עד אז, ולכן כולם זכרו אותו היטב. הנסיון לבנות לא היה בגדר בניה מחודשת, אלא מעין שיפוץ הישן...

עוד נוכל לומר שבאמת היהודים לא ניגשו לעבודת הבניין, אלא שרק הכינו את עצמם. זה לשון המדרש: "בימי רבי יהושע בן חנניה גזרה מלכות הרשעה שיבנה בית המקדש". היהודים קיבלו רשות, אספו חומרים, אבל חיכו להוראה נבואית.

מלבד כל זאת, הרי מרן הרב קוק מסביר, שבענייני בית המקדש אפשר גם לסמוך על גילויים של רוח הקדש: "וכבר ידוע שאע"פ שנחתמה הנבואה, מכל מקום רוח הקודש לא נסתלקה מהראויים לה בכל דור, וכמו שכתב ר' חיים ויטל ז"ל בשער הקדושה" (משפט כהן, קעה-קעז).

ההוכחה ממעשה דר' יהושע בן חנניה במקומה עומדת

ובמאמר "מקדש ומלכות" הארכנו לדחות סברות אלו, ולהוכיח מדברי חז"ל שבית שני נחרב עד היסוד, ושהיהודים רצו לגשת לעבודת הבניין בפועל ממש, ולא ישבו וציפו להוראה נבואית, ושבימי ר' יהושע בן חנניה לא היה גילוי של רוח הקדש, והייתה רק גזירת מלכות. ע"ש באריכות. ואם כן, ההוכחה ממעשה דר' יהושע בן חנניה במקומה עומדת, ולמדים אנו שמותר לבנות את בית המקדש גם בלא הוראה נבואית מפורשת.

דברי הראשונים

הרמב"ם לא כתב שצריך לחכות להוראת נביא

לכל האמור יש לצרף את העובדה שבכל דברי הראשונים, שדיברו בענייני בניין המקדש, לא מצינו שהצריכו הוראת נביא.

ראשון לכולם, הוא הרמב"ם, שבכל הלכות בית הבחירה לא הזכיר ענין זה, אלא כתב בסתם (פ"א ה"א) שיש מצות עשה לבנות בית לה'. ובהל' מלכים (פ"א ה"א וה"ד) הזכיר הרמב"ם שמלך המשיח יבנה את המקדש²⁶, ולא כתב שיעשה כן ע"פ נביא.

גם שאר הראשונים לא כתבו כן

ולא הוזכר דבר זה בכל מוני המצוות: הסמ"ג, הסמ"ק, ובעל ה"יראים". ובספר החינוך (מצוה צ"ה), על אף שחידש שמצוה זו תלויה בהיות רוב ישראל על אדמתן²⁷, לא הזכיר - לא ב"דיני המצוה", ולא ב"זמן המצוה" שום חיוב לחכות להוראת נביא.

כפתור ופרח - ר' יחיאל מפריז רצה להקריב קרבנות, למרות שלא הייתה נבואה

ובספר כפתור ופרח, לר' אשתורי הפרחי (פרק ו') הביא עדות שר' יחיאל מפריז, מבעלי התוס', רצה להקריב קרבנות בזה"ז. וכך כתב:

ה"ד ברוך ז"ל... אמר אלי בירושלם כשהבאתי אליו זה הספר לעבור עליו ולהגיהו, שרבינו יחיאל דפריש ז"ל אמר לבא לירושלם, והוא בשנת שבע עשרה לאלף הששי, ושיקריב קרבנות בזמן הזה. ואני מטרדתי להשלים עמו המלאכה לא שאלתי מה נעשה מטומאתנו, ואנא הכהן המיוחס...

הרי לנו שר' יחיאל מפריז, רצה להקריב קרבנות למרות שלא קיבל על כך ציווי נבואי. וגם ר' אשתורי שתמה על ענין הטומאה וייחוס הכהנים, לא תמה על דבר זה, ומשמע שגם הוא מבין שאין צורך לחכות להוראת נבואית.

26. ועיין במאמר "מקדש ומלכות", שאין זה לעיכובא.

27. ועיין לעיל במאמר "רוב ישראל על אדמתן", שביארנו שאין הלכה כמותו, ואולי גם הוא סובר שאין זה לעיכובא.

דעת המהר"צ חיות

יש מקשים - א"א להקריב בזה"ז משום שאין נביא

ובקונטרס "עבודת המקדש" להגאון ר' צבי הירש חיות זצ"ל (פרק א'), הביא דברי המשנה בעדיות "מקריבין אע"פ שאין בית", וכן הביא את הסיפור המובא ב"כפתור ופרח" על ר' חיים כהן שרצה להקריב קרבנות. ואח"כ הביא דברי המקשים, שלכאורה א"א להקריב בזה"ז משום שאין לנו נביא שירה לנו את מקום המזבח, וכתב שמשום כך הם גם מפקפקים בסיפור המובא בכפתור ופרח. וזו לשונו:

והנה התרועעה אשר הריעו בעלי אסופות הללו הוא, איך [יש] אפשרות היום להקריב קרבנות, נהי דמקריבים אף על פי שאין בית, מכל מקום מזבח בעינינו, ובהעדר המזבח בודאי אסור להקריב... ומזבח ליכא בזמן הזה, ע"ש במכות (ט.). עוד אמרינן (זבחים סב.) ג' נביאים עלו עמהם מבבל, אחד העיד להם על המזבח ועל מקום המזבח ע"ש, ראינו דעולי בבל בעת שרצו לבנות מזבח בבית שני, היו צריכים לנביא להראות להם מקום המיוחד למזבח, **ובזולת עדות הנביא לא היה באפשרות לבנות אותו**, משום דלא ידעו מקומו, כמו שמקשה הש"ס זבחים שם, בשלמא בניין החומות הכירו ע"י היסודות, אבל מזבח מנא ידעו ע"ש. **וא"כ מה נעשה עתה דאין לנו לא נביא ולא חוזה, מי הוא המיוחד לנו מקום המזבח.** וע"י התמיהות הללו רצו להטיל ספק בעיקר הסיפור של הרב כפתור ופרח...

מהר"צ חיות - בית ראשון הוחרב עד היסוד, ולכן הוצרכו לעדות הנביאים

אולם המהר"צ חולק על דברי המקשים, ומאריך להוכיח שאפשר גם אפשר לבנות מזבח בזה"ז, אף ללא נביא, ומביא לזה ראיות רבות. ואח"כ כותב (בפרק ב') שעולי בית שני הוצרכו לעדות הנביאים רק משום שהמזבח של הבית ראשון נחרב עד היסוד, ולא יכלו למצוא את מקומו. אך בית שני, לא נחרב עד היסוד, ויכולים אנו ללמוד את מקומו ע"פ המקורות במשנה ובתלמוד, ואיננו צריכים לעדות הנביאים. ובלשונו:

ואע"ג דמקום מזבח בעינינו, וע"כ דגם היום יש אפשרות לכיין מקום המזבח, הנה קו' המשכילים המשיגים עצומה, איך אמרו דהיו צריכים לעדות הנביאים על מקום המזבח ולא ידעו לכוון המקום בזולת עדות הנביאים.

ונ"ל דוקא עולי גלות בבל, דחרש נבוזראדן מקום המזבח ולא השאיר היסודות, ולא היה אפשרות להכיר היסודות, ורק יסודות הר הבית והמקדש נשארו, כמו שאמרו בשלמא בית המקדש ידעו, פרש"י שם דהכירו ע"י היסודות, אבל מזבח

דהיה מזבח אדמה, ולא היו כתלים משוקעים בבניין, וגם היסוד ששפכו הדם נחרב ונהרס, ויותר ממה שהחריבו שרי נבוכדנצר, שממו והרסו הכותים שונאי ישראל ומשטיניהם אצל מלכי פרס בתחילת בית שני, ובית המקדש היה סילון ממאיר וקוץ מכאיב להכותים, ולא סרו מלהלשין עליהם אצל מלכי פרס ויון... והם בודאי חפרו שיחין ומערות וקלקלו היסודות למען לא יהיה באפשרות להעמיד על המזבח על מכונו, והצריכו לעדות הנביאים.

משא"כ עתה אחר חורבן טיטוס, דנשארו הר הבית וכל היסודות במקומם, ומקום המזבח נודע לנו גם באורך וברוחב ע"פ המשנה והברייתא והתלמוד, מדוע לא יהיה לאל ידינו לבנות היום המזבח על מקומו הראשון, והרי ספרים אלו המדברים מצורת הבית ומהגבלת המקומות פתוחים לפנינו.

הסבר שני - עולי בבל הוצרכו לנביאים משום שהרחיבו את מקום המזבח

ובאופן אחר כתב שעולי בבל הוצרכו להוראת הנביאים, משום שהם הרחיבו את מקום המזבח ולא הכירו את היסודות הראשונים. אבל אם אין אנו רוצים להרחיב את מקום המזבח, שוב איננו צריכים עדות הנביאים:

ועוד יש לומר, והוא העיקר והאמת, דהנה בוני בית שני הוסיפו על מזבח של שלמה עד ששים אמה, עיין זבחים (אס), והצריכו לעדות הנביאים על מזבח, היינו על עיקר הדבר שמותר להוסיף בבניין, עיין רש"י ותוס' שם. וכיון דהוסיפו בבניין, שוב אין אפשרות להכיר על ידי היסודות הישנות שנשארו בקרנות המזבח, דהרי הוסיפו על היסודות אלו, ולא ידעו מאיזה צד תהיה ההוספה אם באורך או ברוחב, ועי"ז הצריכו לעדות הנביאים גם על מקום המזבח, מאיזה צד תהיה ההוספה על מזבח של שלמה.

משא"כ היום אם רוצים להקריב בלי בית, רק לבנות מזבח לבד ובלי הוספה על מזבח של בית שני, בודאי יכולים לכונן מקום המזבח ע"י סיוע והיכר של היסודות אשר נשארו עדיין בקרקע, ואחר העיון בספרים הרבים המדברים מציור המקדש יכולים בנקל לבא למטרה המבוקשת, וזה אמת.

דעת המהר"צ - צריך נביא רק כשאינן יודעים את מקום המזבח

הנה כי כן, שיטת המהר"צ חיות ברורה, שמותר לבנות את המזבח והמקדש גם בלי ציווי נביא, ורק כשא"א לדעת את מקומו המדויק של המזבח, צריכים אנו להסתמך על עדות הנביאים.

דעת החת"ס

חת"ס - צורת הבית צריכה להיות ע"פ נביא

בשו"ת חתם סופר (ח"א, אור"ח, סי' ר"ח) חקר היאך היו רשאים הנביאים (שמואל, חגי זכריה ומלאכי, ויחזקאל) להורות על צורת הבית, ולשנותו מצורת המשכן, והלא קיי"ל שאין הנביא רשאי לחדש דבר בתורה. וכך כתב:

כבר כתבתי במקום אחר (שו"ת חת"ס, יו"ד, סי' רל"ו) שנתקשיתי על כל בניי המקדשות, הראשון והשני והשלישי במהרה בימינו, שאין אחד דומה לחבירו, והכל בכתב מיד ה' עלי השכיל עפ"י דוד ושמואל הרואה בניות ברמה, והשני ע"י חגי זכרי ומלאכי, והשלישי ע"י יחזקאל. וקשה, אין הנביא רשאי לחדש, והיה להם לעשות כמדת חצר המשכן במדבר.

ושם אמרתי, שזהו פירוש הפסוק בפ' תרומה (שמות כה, ט) ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו, ודרשינן פ"ב דשבועות (טו.) וכן תעשו לדורות. ולפע"ד קאי גם אככל אשר אני מראה אותך כן תעשו לדורות, שלעולם אני מראה אתכם תבנית הבניין ההוא. וכיון שהקב"ה התנה בתחלה שיבנה כאשר אני מראה, א"כ אין כאן חידוש שחידש הנביא.

ואולי גם בזה מיושב הא דעפ"י נביא נבנה, כי בניין בהמ"ק צריך להיות עפ"י נביא, ככל אשר אני מראה.

ציץ אליעזר - לדעת החת"ס אין לבנות המקדש ללא הוראת נביא

ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק י"ט, סי' ל) קבע דבריו ליסוד מוסד:

ובנוגע לבניין בית המקדש, הרי אפילו החתם סופר ז"ל (=סובר שמוותר לבנות מזבח ולהקריב קרבנות בזה"ז, וכדבריו בשו"ת חלק יו"ד סי' רל"ו) הכריע להלכה בחאו"ח סימן ר"ח, שצריכים לכתב נביא כדיעו"ש.

ומשמע שהבין בדעת החת"ס, שאין לבנות את בית המקדש בלי הוראת נביא.

החת"ס לא הצריך הוראת נביא לבנות את המקדש

אולם, הנותן לבו ומעיין בדברי החת"ס הנ"ל רואה, שכל דבריו מוסבים על מידות הבית וצורתו, ולא בא החת"ס לאסור את בניין בית המקדש ללא הוראת נביא, אלא כתב שכל שינוי בתבנית הבית צריך להיות ע"פ הוראת הנביא. וכיון

שכבר התנבא יחזקאל על תבנית הבית השלישי, שוב אין אנו צריכים לחכות להוראה מפורשת להתחיל לבנותו.

דעת ה'שאלת דוד'

דברי ה'שאלת דוד'

והגאון ר' דוד פרידמן מקארלין, בעל שו"ת שאילת דוד, בפתחה לחיבורו "דרישת ציון וירושלים", הסביר כיצד היה מותר לעולי בבל לבנות את הבית השני, למרות שלא היה להם מלך²⁸:

ומה שבנו עולי גולה בית שני (=למרות שלא היה להם מלך), היה עפ"י נביא שנתנבא להם לבנות... ואין זה דבר חדש שיחדש הנביא, האחד, **דכל ענין בניין הבית נמסר לנביאים**, כאמרום בכמה מקומות (חולין פג, פסחים פו. ובשאר מקומות) הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל, וכן (שבועות טז): עפ"י נביא נאכלת ועפ"י נביא נשפרת... לכן היו יכולים לעשות עפ"י נביא כל אלו הדברים.

ה'שאלת דוד' לא כתב שצריך להמתין להוראת נביא

ומכאן רצה הרב אבינר ללמוד, שדעת ה'שאלת דוד' היא שאין לבנות את בית המקדש עד שתיתן הוראת נביא, שהרי "כל ענין בניין הבית נמסר לנביאים". אולם המעיין יווכח, שלא הוזכר בדברי ה'שאלת דוד' כלל, שיש איסור לבנות את הבית ללא הוראת נביא. וכל שאמר הוא, שהנביא **רשאי** לחדש בדיני המקדש, והתורה מסרה לנביאים **רשות** להורות הלכות חדשות והוראות שעה בענייני המקדש, ומשום כך הותר לנביאי בית שני להורות לעולי בבל לבנות את המקדש, בניגוד להלכה. אולם לא סבר ה'שאלת דוד' שצריך להמתין **דוקא** להוראת נביא, ושזהו **תנאי** לבניין המקדש.

---

28. והלך לשיטתו, שאין חיוב לבנות את המקדש אלא אחר העמדת מלך. ועיין במאמר "מקדש ומלכות", שבארנו באריכות רבה שאין הלכה כדבריו, ושאיך הוא סבר שאין זה לעיכובא.

דעת הראי"ה קוק

דברי הרב קוק ב"משפט כהן"

בדומה לדברי החת"ס לעיל, כתב גם מרן הראי"ה קוק בשו"ת משפט כהן (סי' צ"ב):

ואע"פ שכל אלה הדיוקים נעשו ע"פ נביאים, צריכים לומר דאע"ג דבכל עניני תורה קיי"ל לא בשמים היא... ואלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, כדאי' בתמורה ט"ז א'... מ"מ כל אלה הדברים אינם נוגעים להסידורים השייכים לבניין בית המקדש, שע"ז שנינו מפורש בברייתא דספרי פרשת ראה, עה"פ לשכנו תדרשו ובאת שמה... דרוש על פי נביא... עיין שם היטב.

הרי שחידשה כאן התורה, שעניני המזבח מסורים הם לנבואה, אחרי דרישה ע"פ תורה, או דרישה ע"פ נבואה... שזהו כפי שאמרנו חידוש גדול, שבכל עניני תורה... לשאול מן השמים הוא ודאי דבר נמנע... אבל בעניני מזבח, ונראה שה"ה כל עניני תכנית המקדש ובנינו, הוא מסור לנביא גם לדרוש ממנו שיודיע מן השמים בנבואה, ואין זה נכנס כלל להכלל של אלה המצות אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, ולא בכלל של לא בשמים היא...

בעניני ביהמ"ק, שהתורה חדשה בו לשכנו תדרשו דרוש ע"פ נביא, לא שייך זה, וכל מה שנודע ע"פ נביאים בדרכי הבניין ומדותיו בכל הפרטים הן הן נחשבים לנו לגופי תורה²⁹.

אין ללמוד מדברי הרב קוק שחייבים לחכות להוראת נביא

ויש שרצו³⁰ ללמוד מדברים אלו, שלדעת הרב קוק צ"ל אין לעשות דבר בכל עניני המקדש אלא ע"פ הוראת נביא.

אולם גם כאן נראה פשוט שאין זו כוונתו, שהרי בדבריו אלו בא הראי"ה רק ליישב כיצד אפשר להסתמך בעניני המקדש על הוראת נביא, ומדוע אין זה סותר את הכלל הידוע בש"ס שאין הנביא רשאי לחדש דבר". אך ודאי לא אמר

29. וכעין זה כתב גם בעל תפארת ישראל על המשניות (מס' מידות פ"ג אות י"ג), בענין שינוי מקום השיתין ע"י עולי בבל: "ואע"ג דאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה (כמגילה ד"ב ב'), וגם בל"ז אין פונין בדברי נביא במצות התורה אלא כלשאר יחיד (כרמב"ם הקדמה לסדר זרעים) דלא בשמים היא (כב"מ נ"ט ב'), נ"ל דבניין בהמ"ק שאני דרך ע"פ נביא דכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל".

30. הרב אבינר, שם, עמ' 13-14.

שבכל דבר חייבים לחכות להוראת נביא, ואין לפעול שום דבר בענייני מקדש בלא נבואה מפורשת.

הרב קוק - הנבואה אינה מעכבת את בניין המקדש

ודברים מפורשים כתב הרב בתשובה אחרת (משפט כהן, סי' צ"ד, אות ב'). אחר שנשאל "אם מותר לנו לבנות את בית המקדש על-מנת שלא להקריב קרבנות", והשיב שאינו מבין את הציור, שלכאורה אין דבר המעכב כעת את הקרבת הקרבנות, סיים דבריו וכתב:

בכל אופן, לע"ד אם יהי' רצון ד' שנבנה ביהמ"ק, גם קודם שיבא משיח ותתגלה הנבואה ויראו הנפלאות, לא יהי' כ"כ עכוב בדבר.

ומפורש בדבריו, שהנבואה אינה מעכבת את בניין המקדש.

גנזי הראי"ה - אין צורך בחזיון נבואי

ובגנזי הראי"ה (ח"ג עמ' 10) כתב:

מבורר אצלי שכל הספיקות המעכבים את תכנית בניין ביהמ"ק, מצד התכלת למשל, ומצד יחוס הכהנים, מצד דיוקי המדות של מקום המזבח וכיו"ב, **רוח הקדש תסייע לביורו ההלכה**, ויצטרפו לזה **אומדנות ברורות וקיום עפ"י בי"ד גדול ומוסכם**, והם הם גופי תורה. וקשה לי להאריך בביאור הפרטים כעת.

וגם מדבריו אלו מתבאר שאין צורך בנבואה כדי לקבוע את ענייני המקדש, אלא די בביורו ההלכה ובקיום ע"פ בי"ד גדול. ומה שכתב ש"רוח הקדש" תסייע לביורו ההלכה, אין כוונתו דוקא להתגלות נבואית, אלא כוונתו גם לרוח הקדש התמידי החופפת ושורה על תלמידי החכמים העוסקים בביורו ההלכה לאמיתיה. וכמו שכתב קודם לכן:

וע"ד ענין אלי' שיתגלה לפני מלכות בית דוד, שלפ"ד הרמב"ם היא מסורת שיעמוד נביא ולא פירש שמו, וי"ל דבכלל נבואה היא ג"כ רוח הקודש, והראי' דאסתר נמנתה בין הנביאות. והתוכן של גילוי אלי' איתא בזהר שהוא בכמה גוונים, בדרך חזיון, **וגם בדרך שכל**.

והעיקר תלוי שיסודר בי"ד גדול מוסכם לכל ישראל, ושיהי' לחביריו יד ושם בכל מקצועות התורה, לרבות הענינים הרוחניים הנוגעים לדיעות, והם יוכלו להכריע איזה חזיון והתגלות קדושה הוא בכלל נבואה וגילוי אליהו.

הרי לנו, שגם לדעת מרן הרב קוק זצ"ל, אין צורך לחכות דוקא לחזיון נבואי, אלא עיקר הכל תלוי בבירור ההלכה ובהסכמת בי"ד גדול.

אגרות הראי"ה - א"א לגשת למעשה הקרבנות בלא הופעת רוח הקדש

ובאגרות הראי"ה (ח"ד, עמ' כ"ד) כתב:

ובענין הקרבנות, ג"כ יותר נכון להאמין שהכל ישוב על מכונו, ונקיים בע"ה כשתבא הישועה, **ונבואה ורוה"ק ישובו לישראל**, כל האמור ביעודה כמאמרה.

ולא נתפעל ביותר מהרעיונות של התרבות האירופית, כי דבר ד' אשר עמנו, הוא עתיד לרומם את יסודי התרבות כולם למדרגה יותר עליונה ממה שיוכל כל שיקול דעת אנושי לעשות. ואין ראוי לנו לחשוב שבקרבנות מונח הוא רק הרעיון הגס של העבודה המגושמה, אלא שיש בהם טבעיות קדושה פנימית, שאי אפשר שתתגלה ביפעתה כ"א בהגלות אור' ד' על עמו, ותחיה מקודשת תשוב לישראל, - ואותה יכירו ג"כ כל העמים כולם.

אבל מסכים אני עם כת"ר, שא"א לנו לגשת למעשה הקרבנות בלא הופעה של **רוה"ק גלויה בישראל**. אמנם צפיה זו ג"כ לא נפלאה היא ולא רחוקה, ויוכל להיות שפתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אנו מבקשים ומלאך הברית אשר אנו חפצים, - ואז יבנה בהמ"ק ב"ב.

ולכאורה מפורש בדבריו, שא"א לגשת למעשה הקרבנות בלא הופעה הנבואה ורוח הקדש.

גם לדעת הרב אין כאן עיכוב הלכתי

ברם, נראה שדבריו אלו לא נאמרו מצד ההלכה אלא מצד ההכנה הרוחנית-הנפשית של ישראל. שהרי בדבריו אלו בא לבאר את מעלת הקרבנות, ואין אין בהם רק "רעיון גס של עבודה מגושמה", ועל זה כתב שטבעיות הקדושה הפנימית של הקרבנות תתגלה ביפעתה רק בעת הגאולה וכשתופיע רוח הקדש גלויה על ישראל.

וא"כ, גם לדעת הרב, אין עיכוב הלכתי בבניית המקדש והמזבח, וכמו שביאר לעיל ב"משפט כהן", ורק מצד האידיאל העליון, כדאי לדעת הרב להמנע מלגשת אל עבודת הקרבנות בפועל. וראוי לשים לב, שגם כאן, בדומה לדבריו לעיל ב"גנזי הראי"ה", אין הרב מצריך נבואה ממש, אלא "רק" הופעה גלויה של רוח-הקדש, שהיא הדרגה הנמוכה ביותר ממדרגות הנבואה.

סיכום ומסקנה

מכל דברינו אנו למדים, שאין מניעה הלכתית לבנות כיום את בית המקדש השלישי, למרות שטרם חזרה הנבואה לישראל. ואם אין מניעה - יש חובה, ועלינו לטרוח הרבה בדבר, ולהתחיל לנקוט בפעולות מעשיות למען הקמת המקדש.

וכשנעשה אנו את ההשתדלות שלנו, יערה עלינו הבורא ית' את רוחו, וישלח דברו אל עבדיו הנביאים שיעוררונו ויעודדנו להמשיך ביתר שאת בבניין המקדש. וכמו שדרש בעל ההפלאה בספרו "פנים יפות" על התורה (דברים, פרק י"ב):

לשכנו תדרשו וגו'... דרוש ואתה מוצא ואח"כ יאמר לך נביא וכו' - ענינו שיתעוררו ישראל בתחילה, לשאול ולהתפלל שיקרב ה' שכינתו לשכון ביניהם בבית המקדש, כי בהתעוררות המקבל תחילה אז השפע הוא בחבה יתירה... והיינו דאמר דרוש וכו' ואח"כ יאמר לך נביא. והיינו שתרגם אונקלוס: לבית שכינתיה תתבעון, דהיינו שתבקש תחילה.

ויהי רצון שנזכה בעזרתו ית' לגאולת ישראל השלימה, לראות בנחמת ציון, בבניין ירושלים והמקדש, ונראה עין בעין בהתגשמות חזון נביאי הקדש (ישעיהו

ב, ג-ג; מיכה ד, א-ב):

וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נִכּוֹן יְהִיֶּה הַר בְּיַת ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂאָ מִגְּבְעוֹת וְנִהְרֹוּ אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם. וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לָכוּ וְנַעֲלֵה אֶל הַר ה' אֶל בְּיַת אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיִרְנְנוּ מִדְּרָכָיו וְנִלְכֶה בְּאַרְחֵתָיו, כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבַר ה' מִירוּשָׁלַם.